

מתורתו של צדיק אביר יעקב

משנתו של מרן רבי יעקב אביחצירא זי"ע על דרך הפשט
לקט דרושים ומאמרים, בבואור פשט מצוות התורה וענייני עבודת השי"ת
שנלקטו מכל ספריו הק'

בס"ד, פר' וילך תשפ"ה

בית יעקב

תיקוני קריאת שמע וחובת הזהירות בה

ואעידה בם את השמים ואת הארץ (לא כח).

מעלת קריאת שמע בכל יום בבקר ובערב, גדולה ונפלאה עד מאד. ומלבד שכל המקום קריאה זו כראוי ובשמחה זוכה לקיים מצות עשה מן התורה, עוד זוכה בזה לכמה מעלות ודרכות נפלאות, ומתקן בזה תקונים נוראים בעולמות העליונים. על כן, צריך האדם להזהר מאד מלעשות מעשים שנגרם עבירה ופגם המקום, שעל ידי כך תהיה קריאת שמע ללעג וקלס עליו, שהרי מעשיו סותרים לעדות הרמזה בה מצד הקדוש ברוך הוא על אמונת האדם ודבקונו בביראו.

עדות ה' הנרמזת בפסוק ראשון של 'שמע'

רבנו זיע"א (שערי תשובה, מאמר טז), מביא את דברי הזהר הקדוש (ח"א יב), העומד על כך שבפסוק (דברים ו ד) 'שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד', ושני שתי אותיות 'רבתי' בתבת 'שמע' ותבת 'אחד', וסופי התבות יחד הוא 'עד', ועל כן אות 'ע' של 'שמע' ואות 'ד' של 'אחד' נכתבות בספר תורה גדולות מן האותיות הסמוכות להן, להורות שהקדוש ברוך הוא מעיד על האדם המקבל על עצמו את אלהותו ואחדותו באמונה ומקבל על מלכותו ועל מצוותיו.

מי שאינו נזהר במצוות - מתיש את כח הקדושה

ועל כן, כאשר האדם מקים מצוות ה' ומקבל על מלכותו באמת, על ידי כך קריאתו את פרשיות קריאת שמע נחשבת לאמת, ויש עליו עדות מה' יתברך שקבל עליו מלכותו, ובה מוסיף כח בקדושה. אבל הפושע ואינו מקים את המצוות, הרי אף כשקורא קריאת שמע הוא מתיש כח הקדושה ומוסיף כח בצד הרע, וחסמא לצלן.

רמז העדות בפסוק השני

והנה, כפי שבפסוק הראשון יש עדות, כך גם שתי האותיות האחרונות שבאמירת בשכמל"ו [ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד] הן 'עד'. שתי עדיות הללו, הראשונה על בחינת 'זעיר אנפין', והשנייה על בחינת 'מלכות'. כי כאשר מקבל האדם על עצמו על מלכות שמים, וממליך את אלהותו יתברך בעולם, פועל בזה יחד בין קודשא בריך הוא ושכינתה, והם מעידים יחד על אותו אדם ופעולותיו הנכונות, שעל ידו מתבררים גיצויות הקדושה ויוצאים מתחת יד הסטרא אחרא, להתעלות לשרשם העליון.

כשישראל ממליכים את ה' נעשה היחוד השלם

והנה, בזהר הקדוש (ח"א לא) מבאר, כי 'שמים' הם כנגד בחינת 'זעיר אנפין', וארץ' היא כנגד בחינת השכינה הקדושה, היא 'מלכות'. זהו שרומז כאן הכתוב ואומר, כי אם יקימו ישראל את התורה וימליכו את ה' בעולם, מיד 'ואעידה בם את השמים ואת הארץ', כי שתי עדיות אלו המתעוררות בפסוקי קריאת שמע, 'בואו ונעידו על בני ישראל, כי עשו את הישר והטוב בעיני ה' יתברך'.

יראת יעקב

ששים ריבוא פירושים לתורה ומשה זכה לכולם

וילך משה וידבר את הדברים האלה אל כל ישראל (לא א).

להיכן הלך משה

יש לתמוה להיכן הלך משה, ומה נשתנה פעם זה מכל הפעמים, לא היה לו לומר כי אם יידבר משה את הדברים האלה כשאר כל המקומות, וכן בזהר הקדוש (ח"ג רפג) הקשה קשנה זו:

ואפשר לרמז על פי מה שכתב רבנו הארי"ל (שער הגלגלים הקדמה יז), וכתבנו זה נמי בספר זה כבר, דתורתנו הקדושה יש בה ששים רבוא פירושים, וכלם ידעם משה רבנו עליו השלום. וכל ישראל, כל אחד ואחד מהם [יודע] מה שקבלה נשמתו, יש מי שקבלה נשמתו מאה, ויש שקבלה יותר, ויש פחות, עד שיש שקבלה נשמתו רק פרוש אחד. נמצא שגשמת משה רבנו עליו השלום קבלה כל השישים רבוא פירושים, וזהו מה שקבלו כל ישראל בכללות, נמצא כל מה שמחדשים בני ישראל הכל יודע משה רבנו עליו השלום, ומכוחם הם מחדשים. וזהו מה שאמרנו רבותינו זכרונם לברכה (ויק"ד כב א) דהכל נמסר למשה רבנו עליו השלום בסיני, אפלו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש. וזהו שאמר שלמה המלך עליו השלום (קהלת א ט) 'מה שהיה הוא שיהיה', ראשי תבות 'משה', דהינו, מה שקבלה נשמתו של משה רבנו עליו השלום בתורה, הוא שיהיה לכל הדורות, אין שום חדוש שלא ידעו משה:

כל מה שמחדשים חכמי הדורות הוא מכוחו של משה

ואפשר דזהו נמי שרמז שלמה המלך עליו השלום (שם פסוק ה) 'וזרח השמש ובא השמש' ואל מקומו שואף זורח הוא שם, ואמרנו רבותינו זכרונם לברכה (ב"ב נח ב) לא שקעה שמשו של זה עד שזרחה שמשו של זה. והנה, כפי השמש ביחוד על משה רבנו עליו השלום נאמר, כמו שאמרנו רבותינו זכרונם לברכה (ב"ב עה) פני משה כפני חמה. ונוכל לומר, שכיון שמשו רבנו עליו השלום ידע כל השישים רבוא פירושים ונקרא שמש, אם כן כללות כל ישראל שבין כלם יש ששים רבוא פירושים, כלם יקראו שמש. ומכל מקום, מכח הארתו וזריחתו שזרח להם, מכח זה באה להם הידיעה. וזה שאמר 'וזרח השמש', היא שמשו של כל חכמי ישראל עד סוף כל הדורות, וזריחה זו אחר ש'בא השמש', היא שמשו של משה רבנו עליו השלום, דהינו אחר שגשמתו שמשו של משה רבנו עליו השלום. וזריחה זו של שמש חכמי ישראל היא מכח ששואבת משמשו של משה רבנו עליו השלום, שהרי כל המחדשים הוא מה שקבל הוא דוקא, אם כן פשוט שממנו באה להם הזריחה, וזהו שאמר 'ואל מקומו שואף', דהינו ממקומו הראשון שואב, ומשם באה לו הזריחה. וזהו 'וזרח הוא שם', דהינו, הזריחה מכח שמשו של שמש זה האחרון בשמש הראשון תלוי:

משה מודיע לישראל שיוסף להתנצץ בכל הדורות

והנה עכשו שעת פטירת משה רבנו עליו השלום, ובא להודיע לבני ישראל, אף על פי שהוא כולל כל השישים רבוא פירושים, אל יעלה בדעתם כיון שמסתלק מן העולם יסתתמו הפרושים לעולם, לזה בא לומר שהוא מתנצץ בכל דור ודור ומופיע להם פרושי התורה כל דור ודור מה שראוי לו. וזהו שאמר וילך משה, דהינו, אף על פי שהולך משה לבית עולמו, לא תאמר שיתעלמו הפרושים של התורה שהיה יודע מישראל, שהרי מתנצץ בכל דור ודור ומודיע להם. וזהו וידבר את הדברים האלה, הם פרושי התורה, בכל דור ודור חוזר ומגלה להם, עד שימצאו כל השישים רבוא פירושים בכללות כל ישראל. וזהו שאמר אל כל ישראל, דהינו, הדברים האלה שהם כל פרושי התורה, תמצאם בכללות כל ישראל על ידי שחוזר משה ומתנצץ בהם בכל דור ודור ומודיעם: (פיתוחי חותם)

באור יעקב

את האור כי טוב

רק פקח הנער את עיניו, והנה אור גדול וחזק שטף את כל החדר, אור חזק מאין כמותו, ועוד יותר מאור השמש. באותם רגעים עיניו של הנער נעשו סומות, שוב הוא לא יכול היה להביט בעדן ולראות.

נפעם ונרגש מהמראה שוב הנער לשנתו עד כי האיר הבקר. עם שחר האיר הרב את הנער, כשהוא קורא לו בשמו. נסה הנער לפקח את עיניו, ונוכח לגלות לחדתו, כי הוא עודנו סומא, וכי עיניו התעוררו מעצמות האור החזק שראה בחדר כשהתעורר בלילה.

שח הנער את הדברים לרב. שאלו הרב: "ומי נתן לך הרשות להביט במקום שאינך רשאי?" שתק הנער ולא ידע מה להשיב.

אמר לו הרב: "ובכן, אם תשבע לי שלא תגלה דבר זה ומעשה זה כל זמן שאני חי על פני האדמה, תוכל להתרפא. אך באם לא תהיה מוכן להשבע על כך, אזי תדע שאין רפואה למכתך".

תכר ומיד נשבע הנער כי לא יספר את הדבר לאיש. ואכן הרב העביר את ידו הקדושה על עיניו של הנער, ומיד נפקחו עיניו ושוב הנער לראות כאחד האדם.

עד סוף ימיו של הרב שמר הנער את שבועתו כבבת, ולא ספר את הדבר לאיש. רק אחר פטירתו של הרב ספר הנער את המעשה המפלא.

לילותיו של רבנו האביר יעקב זיע"א היו כלם קדש ללמוד תורת הנגלה והנסתר. עם תחלת הלילה, לומד היה הרב שמונה עשרה פרקי משניות בעל פה. לאחר מכן סועד היה פת ערבית, ומיד לאחר ברכת המזון הונה היה בש"ס ובפוסקים עד שעה קלה לפני חצות הלילה. או אז עולה היה על יציעו לתנומה קצרה, שנת ארעי שארכה עד חצות הלילה בדייק.

עם חצות ליל קם היה הרב משנתו הקצרה, עורף תקון חצות בהשתפכות הנפש, ואחר כך הונה בתורת הנסתר עד אור הבקר. הרב היה לומד אז ספרי קבלה, זהר הקדוש, וספרי הארז"ל וגוריו.

חדרו של הרב, בו היה הונה בתורה ובו היה גם חוטף את תנומתו הקלה, היה ממצע ועומד בין ביתו של הרב לבין בית מדרשו, כשדלת אחת של החדר פתוחה היתה לכיוון הבית, ואלו הדלת השניה פתוחה היתה לכיוון בית המדרש.

בחדרו של הרב ישן גם נער אחד מקרובי משפחתו.

לילה אחד התעורר הנער ושמע את הרב לומד תורה יחד עם אדם נוסף. התפלא הנער, הרי ידע כי מלבדם אין עוד איש בחדר, ואם כן מי הוא זה ואיזהו הלומד עם הרב בשעות לילה מאחרות כל כך. פקח הנער את עיניו ונסה להביט ולראות מי הם הנוכחים בחדר.

קדושת יעקב

ניתן להכיר בהשגחת ה' - גם בזמן הסתר פנים

מחלים מחלים, אין אתם יכולין להטמין עצמכם, למה, 'אני ה' חזק לב בחרן כליות ולתת לאיש כדרכו כפרי מעלליו' (יחזקאל יז ט). עד כאן.

טפשות המתחבאים מן המלך במקום שתכנן בעצמו

מבאר, שדמו החכמים זכרונם לברכה את המדמה בנפשו להסתתר מלפני ה', למלך שבנה עיר ותכנן בה חדרים רבים זה לפנים מזה, וביניהם מחבואים ומחלות וחדרי חדרים, ונתנה לעבדיו. לימים מרדו העבדים במלך, ונגבו ממנו אוצרות כסף וזהב, והלכו והתחבאו באותם המחבואים, בחשבים כי לא ימצאם המלך שם. נתן המלך בקולו ואמר להם: שוטים שבעולם, הרי אני הוא שתכננתי את כל העיר ומבואותיה, ואין תדמו בנפשכם להמלט בית המלך ולא אמצא אתכם.

כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל: הרי אני הוא שבראתי את השמים ואת הארץ, ואני ממלא את כל העולם, ומכין שאתי הבורא ואני המשגיח המצוי בכל, אין יעלה האדם על לבו לעשות מעשה או אפלו לחשב מחשבה כנגד רצוני, ויצו לחשב שלא אדע על כך.

השגחת ה' ודינו ניתנים להבחנה גם בדורות אלו

כאלה הם גם דברי התנא במסכת אבות (פ"ד משנה כב), שאמר כי הקדוש ברוך הוא 'הוא הדין והוא עד הוא בעל דין'. וכך יוכל לראות מי שעניי שכל לו בכל עת ובכל זמן, אפלו בדורות האחרונים שעת הסתר פנים הם, אך המתבונן יראה גם בהם שהקדוש ברוך הוא נותן שכר לראויים לו ומעניש את החוטאים כבר בעולם הזה, ואם חלילה אין הקדוש ברוך הוא יודע את מעשי בני האדם ואת מחשבותם, כיצד יודע הוא את מי להעניש ולמי לתת שכר. אלא ודאי הכל גלוי וידוע לפניו, וכפי שנתבאר כאן, שנתן ללמד זאת מיצירת השמים והארץ, האור החשך והמים, שהם כל חלקי הבריאה. ומכיון שה' יתברך ברא הכל ומשגיח בכל, ידע מה בחשוכא ונהורא עמה שרא' (דניאל ב כב), בודאי יודע הוא את מחשבות בני האדם ומשגיח בכל פרט ופרט מהם.

על כן, יזהר מאד כל אדם, ובפרט בעל התשובה, לתת ידיעה זו לנגד עיניו, ולזכר את ידיעת ה' בכל מעשיו ומחשבותיו, אשר תביאנו ליראה ובושה והכנעה מלפניו יתברך. כך יסיר מלבו כל מחשבה רעה, וקל וחומר שיזהר ממעשים רעים.

ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא (דברים לא יח)

'אכן אתה אל מסתתר' נאמר על הבורא יתברך. ואכן, אחד מפלאי הנהגת ה' יתברך בעולם, היא שגם לאחר כל הנסים והנפלאות שבכל יום על כל אדם ואדם, עדין נותר מקום לרוצה לטעות שיבוא ויטעה, והבחירה מסורה ביד כל אדם בין טוב ובין רע. אכן, כל מי שדעת לו ופוקח את עיניו, רואה מיד את הנהגת ה' יתברך בכל אחד מפרטי הבריאה, ולנגבי אין הסתרה כלל, אלא אור פשוט של השגחה וברכה מלמעלה.

ידיעת ה' במעשי האדם ובמחשבותיו

רבנו זיע"א כותב בענין זה (עני המלך, תיקוני התשובה), כי היסוד הששי משלשה עשר עקרי האמונה, שמחייב כל אדם מיוחד אל להאמין ולדעת הוא, כי הקדוש ברוך הוא יודע כל מעשי בני האדם וכל מחשבותם, הן בכלל והן בפרט, אחת מהן לא נעדרה. כך יש להוכיח ממה שברא הקדוש ברוך הוא את האור ואת החשך בבריאת העולם, שמהו מבאר שהקדוש ברוך הוא ברא את כל חלקי הבריאה, האור והחשך, הטוב והרע, והוא המשגיח על כלם לתת לאיש ואיש כדרכו וכפרי מעלליו. אם כן, בודאי יודע הוא את מעשה כלם, כי רק כך ידע כיצד לגמול לאיש כמעשהו.

אין אפשרות להעלים דבר מלפני ה'

מכיון שה' יתברך הוא הבורא והמשגיח, לא יעלה על הדעת שיוכל אדם לעשות מעשה - ולו הקטן ביותר - אשר יעלם חלילה מידיעת הבורא יתברך. רבותינו זכרונם לברכה (תנחומא נשא ה) ידרשו על כך את הפסוק (יחזקאל כג כד) 'אם יסתיר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה', הלא את השמים ואת הארץ אני מלא, ואמרו בזה הלשון: משל לארכיטקטון [- אדריכל] שהיה קאטריקום [- מושל] על מדינה, התחילו בני המדינה מטמינין כספם וזהבם לתוך אותם המטמונים שהיו בה. אמר להם הארכיטקטון, אני בגיתי המדינה ואני עשיתי את המטמונים, שמה ממני אתם מטמינים. כך אמר הקדוש ברוך הוא למנאפים, ממני אתם מסתירים עצמכם. 'אם יסתיר איש במסתרים, אני בראתי אתכם ועשיתי אתכם מחלים מחלים [- חללים], שנאמר (דברים לב יח) 'ותשכח אל מחללק, מהו אל מחללק, לאל שעשה אותך